

Küreselleşme ve Ulusal Güvenlik Devleti: Geri Dönüş Mümkün Mü?

Özlem KAYGUSUZ*

Giriş

Bu çalışmanın amacı, özellikle 11 Eylül'den sonra, Uluslararası İlişkiler ve onun bir alt alanı olarak kabul edebileceğimiz Güvenlik Çalışmaları literatüründe etkin bir biçimde savunulan “ulusal güvenlik devletinin geri dönüşü”, başka bir ifade ile “ulusal güvenlik mantığının geçerliliği” görüşünün bir değerlendirmesini yapmak ve bu görüşe güvenlik kavramının dönüşümü ve güvenlik-ekonomi-politik ilişkisi üzerinden, karşı bir düşünce geliştirebilmektir (Jablonsky, 2002-03; Ellington, 2003; Fekete, 2004; Lodge, 2004; Ripsman ve Paul, 2005.)¹. Ancak burada hemen belirtmek gerekir ki ulusal güvenlik devletinin geri dönemeyeceğini savunabilmek için öncelikle, Güvenlik Çalışmaları literatürünün *primus inter pares*'i olan geleneksel-realist, devlet merkezli güvenlik kavramının, Soğuk Savaş sonrası dönemde geçerliliğini yitirdiği ve ulusal güvenlik devletinin de güç kaybettiği tezlerine bakmak ve bu tezlerin, devlet merkezliliği ve modern devletin yeteneklerini sorgulamak bakımından yetersiz

* Mersin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

¹ Bu görüş 11 Eylül sonrasında Türkiye’de de, geniş bir akademik-siyasi çevrede tartışıldı. Farklı örnekler için bkz. Tuncer Topur (2005) Milli Güvenlik ve Türkiye, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık; Hasret Çomak (2005), Avrupa’da Yeni Güvenlik Anlayışları ve Türkiye, İstanbul: Tasam; Mehmet Ali Bal (2003), Modern Devlet ve Güvenlik, İstanbul: IQ Kültür Sanat; Enver Bozkurt (2007), Uluslararası Toplumun Paradoksu, Terörizm, İnsan Hakları, Güvenlik ve 11 Eylül Sonrası, İstanbul: Asil Yayınları; Gamze Güngörmüş Kona (2005), Uluslararası Çatışma Alanları ve Türkiye’nin Güvenliği, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

olduklarını ortaya koymak gerekiyor. Bu analizin ardından da Hobbescu ulusal güvenlik devletinin tarihsel bir kategori olarak dönemini kapattığını; ancak yine güçlü ve baskıcı olmakla birlikte yeni bir aktör olan neoliberal araçsallaşmış devletin onun yerini aldığını savunmak mümkün olacaktır. Aslında belki şöyle söylemek gerekir: Giden ve sonra geri dönen bir şey yoktur, dönüşen bir şey vardır.

Yeni Tehditler, Yeni Güvenlik Sorunları ve Devlet Merkezilik

Buzan ve Weaver'ın (2003: 3) belirttiği gibi, bugün Uluslararası İlişkiler disiplini içinde, gerek disiplinin kuramsal alanında, gerekse uluslararası ilişkilerin günlük siyaseti üzerinde çalışan herkesin üzerinde görüş birliğine varacağı temel bir nokta şudur: Soğuk Savaş'ın sona erışı, güvenlik kavramında ve uluslararası güvenliğin yapısında öylesine derin bir dönüşüm yaratmıştır ki, üzerinden geçen on yıllara rağmen, bugünkü uluslararası sistemin güvenlik düzenini tanımlamak, aktörlerini, yapısal özelliklerini ve işleyişini somutlaştırmak hala oldukça zordur. Bugün biliyoruz ki bu zorluk, Soğuk Savaş'ın iki kutuplu düzeninin sona ermesinin hemen ardından, aceleci bir tavırla, yeni bir güvenlik gündemi tanımlanarak bu belirsizliğin aşılabileceğinin sanılmasından kaynaklanmaktadır. Bu yeni güvenlik gündemi, askeri tehditler dışındaki tehditlere ve devlet dışında güvenliği sağlanması gereken yeni birimlere vurgu yapmaktaydı.² Böylece güvenlik kavramı yepyeni bir çerçeveye oturtulmuş oluyordu. Ancak, Soğuk Savaş sonrası dönem o kadar kısa sürede, öyle şiddetli güvenlik sorunlarına sahne oldu ki, bu yeni güvenlik çerçevesinin, hem varolan güvenlik sorunlarının nedenlerini açıklamak hem de ve daha da önemlisi, çatışmalara çözümler üretmek bakımından oldukça sınırlı olduğu görüldü. Dahası, bu ilk analizler Soğuk Savaş'ın sona erişiminin küreselleşme ile ilişkisini de hiç sorgulamamıştı. Bu noktada bu sürecin gelişimini kısaca irdelemek gerekiyor.

Soğuk Savaş bilindiği gibi en temelde bir güvenlik düzeniydi. Bu düzen sona erdiğinde ortaya çıkan belirsizlik, yeni bir düzen tanımlama arayışlarının da tetikleyicisi olmuştu. Bu arayışlar en temelde, güvenlik kavramına yönelik ciddi bir sorgulama ve yeniden yorumlama sürecini başlattı. Hatta denilebilir ki, güvenlik düzenindeki belirsizlik, hem Uluslararası İlişkiler disiplini hem de Güvenlik Çalışmaları için bir kimlik ve varoluş sorununa dönüştü. Çünkü "Bundan sonra dünyanın yeni güvenlik düzeni ne olacaktır?" sorusunun yanı sıra, şu soru da soruldu: "(Bundan sonra) güvenlik çalışmaları ne olmalıdır?" (Kolodziej, 1999: 18; Smith, 1999: 77-83). Diğer bir deyişle güvenlik çalışmaları neyi çalışmalıdır?

² Birey ve toplum güvenliğinin devlet güvenliğinden ayrılmasına dayalı "yeni güvenliğin" ilk örnekleri için bkz, Ken Booth (1991), "Security and Emancipation", *Review of International Studies*, 17, 313-326; Martin Shaw (1993), "There is no such thing as society: beyond individualism and statism in international security studies", *Review of International Studies*, 19, 159-175.

1990'ların ortalarından itibaren bu soruya verilen yanıtlar, Uluslararası İlişkilerdeki devlet merkezliliği sağlam bir temel üzerinden eleştiriyor olmanın verdiği felsefi özgüvenle, şu temel noktalara dikkat çektiler: Birincisi Soğuk Savaş'ın sona erişi ile, daha önce de var olmalarına rağmen ancak bu dönüm noktasının ardından siyasallaşan bir dizi yeni(?) tehdit ve güvenlik sorunu ortaya çıkmıştır. (Lipschutz, 1995: 5-6; Katzenstein, 1996: 7-9; Clark, 1999: 117; Tuna, 2003). İkinci olarak da modern güvenlik, toplum güvenliği eşittir devlet güvenliği anlayışına dayanmaktadır. Diğer bir deyişle modern güvenlik söylemi, sınırlarını devletin çizdiği meşru siyasal kimliğin dışında kalan unsurların güvenliğini yok saymaktadır. Ulusal güvenlik söylemi ve hatta ideolojisi istisnasız hemen bütün tarihsel örneklerde, toplumsal-kültürel farklılığı bastırmaya yarayan ideolojik aygıtlardan biri olmuştur (Walker, 1990: 5). İşte bu iki nokta, 1990'ların ortalarından itibaren Güvenlik Çalışmaları içinde "Eleştirel Güvenlik" adı altında birçok farklı yaklaşıma kaynaklık etti³ (Smith, 1999: 81-96). Bütün bu farklı yaklaşımların ortak bir yönü ise şu oldu: Modern (ulusal güvenlik) devlet(i) gerek bütün insanlık tarihi içinde değerlendirilmesi gereken felsefi/düşünsel sınırlılıkları, gerekse küresel ve yerel düzlemlerde değişen toplumsal ihtiyaçlar karşısındaki yetersizliği nedeniyle, kaçınılmaz bir biçimde güç kaybetmektedir. Bu iki noktayı, daha sonraki "ulusal güvenlik devletinin geri dönüşü" saptamasındaki sorunlara da kaynaklık etmeleri bakımından kısaca irdelemek gerekiyor.

Güvenliğe yönelik yeni tehditler ve bunların yarattığı yeni güvensizlik biçimleri, çevreye yönelik küresel tehditlerin neden olduğu çevresel güvensizlik, hem ulusal hem de küresel düzeydeki refah ve bölüşüm sorunlarına işaret eden ekonomik güvensizlik ve yine hem küresel hem de ulusal düzlemlerdeki demografik hareketliliğin yarattığı entegrasyon ve kültürel tanınma sorunlarına işaret eden toplumsal güvensizlik olarak tanımlandı. (Dalby, 1997: 6-18; Krause ve Williams, 1997: 43-51; Tuna, 2003). Bu durumda da güvenlik yeniden tanımlanması gereken bir kavram oldu: Korunmak ya da güvenlikte olmak ne demektir? Artık güvenliği şu şekilde tanımlamak mümkündür: Güvenlik sadece dışarıdan gelen askeri bir tehdit altında olmamak değildir. Bunun yanı sıra, insanların sosyo-ekonomik açıdan yeterli koşullarda yaşama, sahip olduğu kültürel kimliği yaşatıp koruyabilme ve yaşamsal tehdit üretmeyen çevresel koşullarda yaşama hakkıdır.⁴ Dünyada milyonlarca insan, askeri tehdit altında olmamakla birlikte, bu tehditlerin ürettiği yapısal bir şiddet altındadır. Dolayısıyla, artık güvenliği güvensizlik-savaş/güvenlik-barış seçenekleri içinde

³ Smith bu yaklaşımları III. Dünya Güvenlik Ekolü, Kopenhag Ekolü, Konstrüktivist Güvenlik Çalışmaları, Eleştirel Güvenlik, Feminist Güvenlik ve Post-Yapısalcı Güvenlik olarak sınıflandırıyor.

⁴ Daha geniş bir çerçevede, farklı güvenlik sektörleri üzerinden güvenlik kavramının dönüştürülmesi tartışması için bkz. Barry Buzan, Ole Weaver, Jaap de Wilde(1998), Security: A New Framework for Analysis, Boulder, Lynne Reiner Publishers, Inc.

anlamlandıramayız; bugün bu yapısal şiddet temel bir güvensizlik biçimidir (Walker, 1997: 65). Böylece, askeri olmayan tehditler üzerinden kurulan daha geniş kapsamlı güvenlik kavramı, yeni güvenlik düşüncesinin en önemli başarısı olarak sunuldu. Bu yaklaşım, alttan alta, Soğuk Savaş'ın sona erişiyile, özellikle Avrupa'da akut askeri tehdidin ortadan kalktığı ve yeni bir siyasetin başladığı fikrine dayandı (Knudsen, 2001: 358).

Bu kavramsal dönüşüm gerçekleşti mi? Güvenlik, özellikle siyaset yapıcılar tarafından böyle geniş bir çerçevede ele alınmaya başlandı mı? Özellikle 11 Eylül sonrasında bu soruya olumlu yanıt vermek çok zor. Ancak bugünkü güvenlik düzenini ya da devletlerin güvenlik politikalarını doğrudan ulusal güvenlik devletinin ya da ulusal güvenlik mantığının devamı çerçevesinde açıklamak da aynı şekilde zordur. Bunun neden böyle olduğu bu çalışmanın ana düşüncesi olarak ileride detaylarıyla ele alınacaktır. Aslında bu yeni güvenlik fikri, daha en başından şu açıdan eleştirilmiştir: Soğuk Savaş sonrası dönemde "yeni tehditler ve yeni güvensizlik biçimleri" olarak sunulan olgular, aslında uzun süredir yoksul Güney ülkelerinde kitlesel şiddet ve güvensizlik kaynağıdır. Burada "yeni olan" bu yapısal güvensizliğin artık güneyin sınırlarından taşması, özellikle göç ve diğer küresel süreçlerle birlikte Kuzey ülkelerine taşınmasıdır. Bu durum özellikle çevre sorunları ve sosyo-ekonomik eşitsizlik açısından geçerlidir. Dolayısıyla Soğuk Savaş'ın sona erışı, farklı güvensizlik türlerinin ortaya çıkışı bakımından Üçüncü Dünyayı çok da etkilememiştir (Ayoob, 1997: 122-123). Dahası bu yeni tehditler, özellikle Kuzey ülkelerinde, Soğuk Savaş'ın jeopolitik mantığı ile komünizmin yerini aldığı için, hâlâ tek güvenlik sağlayıcı aktör olan devletin, güvenlik adına müdahale alanını genişletmesi riskini de ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla, bir noktadan sonra devlet merkezliliği sorgulamak şöyle dursun, yeni tehditler ve yeni güvensizlik biçimleri tartışması, güvenlik gündeminin, yine devletçi bir mantıkla düzenlemesi gibi bir noktaya gittiği için, modern devleti yeniden üreten söylemlerden biri olma durumuna düştü (Weaver, 1995: 48-49; Clark, 1999: 125; Hurrel, 1999: 259).

Bir söylem olarak güvenlik ve güvenlik-modernite ilişkisi üzerine çalışmaları ile tanınan Rob Walker, bu durumun nedenini şöyle açıklıyor: Bugünün dünyasında, güvenlikle ilgili olarak yerleşmiş ve bize çok doğal gelen düşünme ve bilme biçimlerimizi koşullandıran, diğer bir deyişle güvenlik konusundaki epistemolojik duruş ve tercihleri belirleyen, güvenlik anlayışımızı tam olarak ilişkilendirdiğimiz olgu, modern devlet ve onun eylemleridir (Walker, 1997: 61). Güvenlik düşüncesi, modern devlete ait tarihsel ve siyasal yargılarla doludur. Bu yargıları kolayca değiştirmek mümkün olmayabilir. Çünkü bu yargılar yüzyıllara yayılmış tarihsel pratiklerin sonucudur. Walker'ın belirttiği gibi, Hobbes bile Leviathan'da, devletin düzen sağlayıcı olduğu kadar güvensizlik kaynağı da olabileceğinin altını çizmekle beraber, yine de sonunda

devleti aklar: “Devlet ne kadar kötü şeyler yaparsa yapsın bunlar anarşiden kötü olamaz.” Bu anlayış, devlet egemenliğinin ve ulusal güvenlik kavramının modern siyasetteki sorgulanamazlığının ve otoritesinin açıklamasıdır. İşte bugünkü (modern) güvenlik anlayışımızın içinde salınıp durduğu temel çerçeve budur (Walker, 1997: 67). Bu nedenle de güvenlik kavramı üzerinden devleti sorgulamak ve modern güvenlik düşüncesindeki devlet merkezliliği aşmak o kadar kolay değildir.

Böylelikle Walker modern güvenlik düşüncesini bir sarkaca benzetiyor. Sarkacın bir yöndeki hareketi, insan haklarının –eğer artık güvenliği, temelde insan hakları ihlallerinin yarattığı bir yapısal şiddet meselesi olarak algılıyorsak- doğru dürüst uygulanması için bile güçlü devlete gerek olduğu fikrine ulaşır. Hatta insan haklarının bir kavram olarak var olması dahi, devletin maddi varlığı ile mümkündür. Sarkacın diğer yöndeki hareketi ise, devletin, bırakın insan haklarının uygulanmasını sağlamak, bu hakları zedeleyen ve hatta doğrudan ihlal eden kurum olduğu fikrine varır. Modern güvenlik fikri, bu iki uç arasında salınım halindedir; ama aslında bir tıkanıklık içindedir. Salınım devam ettikçe tıkanıklık da devam edecektir. Dolayısıyla mesele, güvenlikle ilgili tartışmaları bu çerçeveden tamamen çıkarabilmek, modern devletin meşruiyetini güvenlik ihtiyacından ayırmaktır (Walker, 1997: 67). Güvenlik kavramının devlet merkezliliği, sonunda devletin gerekliliğine çifte vurgu yapan bir yeni tehditler söylemi ile aşılamaz. Devlet merkezlilik, güvenliği sağlayabilecek tek aktörün devlet olması demek değildir. Güvenliği sağlanacak tek aktörün de devlet olarak düşünülmesi, güvenlik anlayışı ve siyasetlerinin yine bu mantık üzerinden oluşturulması demektir. Dolayısıyla güvenlik kavramının devlet merkezliliği, güvenliği sağlanacak öznenin ne olduğu/olması gerektiği sorusu sorularak aşılabılır. “Kimin güvenliği” sorusu, bizi geleneksel-realist, devletçi güvenlik anlayışından uzaklaştıracak ikinci çıkış noktasıdır.

Bu noktada, devlet merkezliliğin sorgulanmasıyla ilgili olarak, bu yazının ikinci bölümü ile ilişkilendirilecek bir itiraza (bir parantezle) yer vermek gerekiyor. Bu itiraz yeni güvenlik arayışlarına karşı muhafazakar denilebilecek bir tepkidir. Ancak bu çalışma açısından, içinde önemli açılımlar barındırmaktadır. Bu itiraza göre, hem yeni tehditler ve yeni güvensizlik biçimleri söylemi, hem de “kimin güvenliği?” sorusuna verilen alternatif yanıtlar bizi ciddi bir yanılmalıya götürür (Knudsen, 2001: 355-357). Mevcut dünya düzeninde güvenlik sağlayıcı aktör hala sadece devlettir. Dünyada açlık, kötü çevresel koşullar ve kimlik gerilimleri yüzünden binlerce insanın tehdit altında olduğu da doğrudur. Ancak, Soğuk Savaş’ın sona erdiği, büyük çaplı çatışma ve krizleri, devletler arasındaki tarihsel düşmanlıkları ve savaşları sona erdirmediğine göre, güvenlik çalışmaları geleneksel önceliklerini korumak zorundadır (Knudsen, 2001: 356). Eleştirel güvenlik, 1990’ların ortalarından itibaren, kendi araştırma gündemine sahip bütüncül bir akademik alan olarak ortaya çıkmasına rağmen, geleneksel güvenlik çalışmaları, yani stratejik çalışmalar disiplininde hâlâ

etkindir. Objektif (askeri) tehditlerin dışında, bireylerin ve toplulukların güvenliğini etkileyen farklı tehditlerin olması; güvenliğin kimi toplumsal kesimleri dışarıda bırakması ve güvenleştirme yani güvenliğin iç siyasal alanda bir iktidar söylemi olması gibi olgular, objektif tehditlerin bir kenara bırakılmasını gerektirmez. Mevcut dünya düzeninde acil tedbirler gerektiren çatışmalar olduğu müddetçe, Uluslararası İlişkiler bu tedbirleri alabilecek tek otorite olan devlete odaklanmaya devam etmek zorundadır (Knudsen, 2001: 360-361). Çünkü devlet, tehdidin ne olduğunu somut olarak tanımlayabilen bir iktidar, seçkinlerin iktidarlarını kullanabildikleri temel mekanizma, kolektif kimliğin ve kültürün tek örgütsel ifadesi, yasal sınırlar içinde toplumun bütününe ilgilendiren geniş çaplı meselelerle uğraşma yeteneğine sahip bir güç birliği ve ülke kaynaklarını yöneten ve meşruiyet sahibi tek aktördür (Knudsen, 2001: 363).

Yukarıda da ifade edildiği gibi, yeni güvenlik düşüncesine muhafazakar bir tepki olarak niteleyebileceğimiz bu itirazın, bu çalışma açısından sahip olduğu açılıma gelince: Burada, güvenlik çalışmalarının hala öncelik vermesi gereken devlet, Uluslararası İlişkilerin soyut ve tektip davranan devleti değil, “toplumsal” bir olgu olarak devlettir. Devleti sorunsallaştırmak, tarihsel bir varlık olarak devlet kurumunu değil, devlet aygıtını elinde tutan sınıf ve grupları sorunsallaştırmak olmalıdır (Knudsen, 2001: 363-364). Devlet aygıtının işlevleri, ancak bu sınıf ve grupların bu işlevleri nasıl kullandıkları üzerinden sorgulanabilir. Diğer bir deyişle devleti, tarihsellik dışı bir varlık olarak meşrulaştırmadan da yöntemsel olarak öncelikli kılmak mümkündür. Burada görüldüğü gibi, bu çalışmanın sınırlarını çok aşan, siyaset biliminin en temel tartışmalarından biri mevcuttur ve amaçlanan da bu tartışma üzerine bir şey söylemek değildir. Amaç bu görüşü, geri döndüğü savunulan ulusal güvenlik devletinin, neden geri dönemeyeceği meselesi ile ilişkilendirmektir ki, bu ilişkilendirme ikinci bölümde yapılacağı için bu parantezi şimdilik burada kapatmak uygun olur.

Kimin Güvenliği ?

Güvenlik kavramında içeriksel bir dönüşümün ikinci çıkış noktası olarak “kimin güvenliği?” sorusu, yeni tehditler söyleminin yukarıda değindiğimiz sınırlılıklarının ardından, özellikle 1990’ların ortalarından itibaren önem kazandı. Çünkü ulusal güvenlik devleti adını verdiğimiz kapalı sistemi, devlet-toplum özdeşliğine dayanan fikir ve siyasetleri doğrudan hedef alıyordu. Buna göre güvenlik üzerine yeni bir düşünüş, mutlaka kimin güvenliğinin amaçlandığı sorusu ile başlamalıdır (Walker, 1997: 73-75). Burada mesele, güvenliği amaçlanan meşru siyasal kimliğin, bu kimliğin dışında kalanlar için nasıl güvensizlik kaynağı olabileceğini tartışmaktır. Güvenliği söz konusu olan nesnelere, devletin sınırlarını çizdiği baskın ve meşru siyasal- kültürel toplum yerine, bireyler ve her türlü alternatif aidiyet temelinde –etnik, dilsel, dinsel

ve farklı yaşam tarzları temellerinde- tanımlanabilecek kolektif gruplar olmalıdır. Diğer bir deyişle, sınırları devlet tarafından çizilen meşru siyasal kimliğin dışında kalan bütün kimlik unsurları, bu kimliklerini koruyup yaşatabiliyorlarsa güvenlik herkes için vardır. Uluslararası alanda da bazı devletlerin ve vatandaşlarının güvenliği değil, daha insani bir güvenlik anlayışı ile bütün insan topluluklarının ve bireyin güvenliği esas olmalıdır. Weaver, güvenliğin nesnelindeki bu çoğulculuğun, güvenlik kavramında yaratacağı içeriksel dönüşümü şöyle formüle etmiştir: Devlet güvenliğinin son tahlildeki gerçekleşme kriteri egemenliktir; egemenliği güvence altına alınan devlet güvendedir. Toplum güvenliğinin son tahlildeki gerçekleşme kriteri ise kimliktir; kimliği korunan toplum güvendedir (Weaver, 1995: 67).

“Kimin güvenliği?” sorusuna verilen diğer bir yanıt olan “birey” yanıtı da, bu kavramsal dönüşüme katkıda bulundu. Çünkü birey devlete öncelendiğinde, güvenlik, devlet sınırlarının ve bütünlüğünün korunması anlamından çıkmakta, bireyin insan haklarının ve hukukun üstünlüğünün sağlanması olarak tanımlanmaktadır. Bireyin devlete karşı hakları da güvenlik kapsamına girmektedir. Bu kapsamı, vatandaş olarak bireyin güvenliği; devletin ya da devlet içindeki örgütlü suç odaklarının bir kısım vatandaşa karşı tehdit oluşturmasının engellenmesi anlamında güvenlik; devletin kendi vatandaşlarına şiddet uygulamasının engellenmesi anlamında güvenlik ve son olarak da küresel tehditler karşısında bireyin yaşamını sürdürebilmesi anlamında güvenlik gibi farklı yönleri doğru daha da genişletmek böylece en azından teorik olarak mümkün oldu (Krause ve Williams, 1997: 44-45). Ancak siyaset üretme açısından bu soru da temel bir sınırlılıkla karşı karşıya kaldı. Toplumsal güvensizlik, anarşi/ çatışma ya da güvensizliğin sadece devletler arasında bir durum olmadığı varsayımına dayanıyordu. Devletle özdeşleşmiş topluluklar ve özdeşleşmemiş olanlar –her türlü dinsel, dinsel ve etnik azınlıklar-, devletler ve topluluklar ya da bireyler ve devletler arasında da anarşi söz konusudur. Böyle bir ortamda güvenliği kim sağlayabilir? Soyut olarak bakıldığında, “kimin güvenliği?” sorusu ile, (ulusal güvenlik) devletler(i) arasındaki anarşi, kolektiviteler ve hatta uygarlıklar arasına taşınmış olmaktadır. Son tahlilde de devlet, bu kontrol edilmesi daha zor olan farklı anarşi durumunu ortadan kaldıracak tek yapı olarak ortaya çıkar.

Dolayısıyla kavramın içeriksel dönüşümünün, yani mevcut güvenlik anlayışından gerçek bir kopuşun aslında öncelikle epistemik bir kopuş, yani bilme biçimlerine dair bir kopuş olması gerekmektedir. Modern güvenlik bilgisi, güvenliğinin sağlanması karşısında özerkliğini ve egemenliğini devlete devreden soyut birey ve sözleşmecî egemenlik anlayışına dayanmaktadır. Bu sözleşme, sonuçta devlet-toplum özdeşliğine, devlet güvenliği eşittir toplum güvenliğine vardığı için bugün krizdedir. Güvenliği amaçlanan nesnelere, bunlara yönelik olduğu iddia edilen tehditler üzerinden nasıl inşa edilir; güvenliğin sağlanması ile ilgili politikalar nasıl meşrulaştırılır; güvenlik anlayışı

ve tehditler tarihsel süreçler içinde nasıl oluşur? Daha geniş bir güvenlik kavramsallaştırması için bunlara bakmak gerekir⁵(Krause ve Williams, 1997: 50-52).

Sonuç olarak hem yeni tehditler söylemi hem de “kimin güvenliği?” sorusunun yönlendirdiği tartışma, güvenlik çalışmalarını stratejiden, yani uluslararası alanda devletlerin hangi tehditleri hangi araçlarla bertaraf edebilecekleri meselesinden koparmıştır. Güvenlik bunları aşan bir şekilde günümüz dünyasının temel sorunları ile uğraşmak zorundadır. Bu temel sorunlar, esas olarak küreselleşmenin sonuçları olmalarına rağmen Soğuk Savaş’ın sona erdiği ile keskinleşmiş ve görünürlük kazanmıştır. Bu çalışma açısından bu iki tartışmanın sorunu şudur: Güvenlik kavramının yeni ve daha geniş bir anlama ulaşması gerektiğini iddia ederken, her iki argüman da, doğrudan “ulusal güvenlik devletinin” güç kaybetmekte; ulusal güvenlik mantığının da geçerliliğini yitirmekte olduğunu vurguladılar. Diğer bir deyişle 1990’lar boyunca güvenlik tartışması genel ulus-devletin egemenliğinin aşınması tartışmalarının adeta bir alt başlığı olarak devam etti diyebiliriz. Buna göre modern devletin her şeyi gibi modern güvenlik de bulanıklaşmıştır. Modern devletin güvenlik mantığı, güvenliği sağlamak şöyle dursun; esas olarak devletin meşru şiddet tekeli yeniden üretmektedir. Toplum güvenliği eşittir devlet güvenliği anlayışı, mevcut güvensizliklerin temel kaynağıdır. Dolayısıyla, modern (ulusal güvenlik) devlet(i) içinde bulunduğumuz, küresel ölçekteki, şiddetli bütünleşme/çözülme eğilimlerinin etkisi altında, güvenlik sağlama yeteneklerini giderek yitiren bir yapıdır (Clark, 1999: 118). Bu eleştirilerle bu iki çıkış noktası, hem güvenlik çalışmalarında, hem de genel olarak Uluslararası İlişkiler disiplini içinde devlet merkezliliği sağlam bir şekilde sorguladıklarını düşündüler. Güvenlik başta olmak üzere artık uluslararası ilişkilerin hiçbir alanında devletin hem kuramsal alanda hem de pratik/eylemsel olarak belirleyici ve yönlendirici olması, “self-help” yani kendine yeter ve özerk bir aktör olarak davranması, dünya siyasetinde olan bitenlerin de bu mantık üzerinden açıklanması mümkün olamazdı. Ancak yukarıda da değinildiği gibi, her iki çıkış noktası da özellikle güvenlik siyasetlerini somut olarak dönüştürme kapasitesine sahip değildi. Her ikisi de hem yeni tehditleri bertaraf edebilmede, hem de yeni güvenlik nesnelere güvenliğinin sağlamada son tahlilde yine güçlü devlete vurgu yapmak durumunda kaldılar. Bu açıdan da devlet merkezliliği sorgulamak şöyle dursun, yeniden ürettiler. Bu da güvenlik kavramının içeriğinin dönüştürülmesini olanaksız hale getirdi.

Küreselleşme, Devletin Dönüşümü ve Güvenlik

Bu şekilde, 11 Eylül’e dek güvenlik kavramı, küreselleşmenin güvenlik üzerindeki etkileri bağlamında tartışıldı. Sonuç olarak modern devletin, diğer birçok kamu

⁵ Bu sorular aynı dönemde güvenlikleştirme kavramı altında önemli bir tartışma başlattı. Ancak güvenlikleştirme daha geniş kapsamı ve yöntemsel tartışmaları ile bu çalışmanın kapsamı dışındadır.

görevini yerine getirmedeki sıkıntılarının yanı sıra, vatandaşlarının güvenliğini sağlama işlevini giderek kaybettiği; hatta kendisinin bir güvenlik sorunu haline geldiği vurgulandı. 11 Eylül ise bu eğilimleri, benzer bir acelecilik ve yüzeysellikte tersine çevirdi. Ulusal ve küresel güvenlik, tekrar dar kapsamlı devlet güvenliği, savaş, güvenlik stratejileri, güvenlik için işgal gibi geleneksel realist meselelere geri döndü (Falk, 2004: 84). Daha önce sözünü ettiğimiz “küreselleşme karşısında zafiyet içindeki ulusal güvenlik devleti” aceleciliğinin karşısına bu kez “ulusal güvenlik devletinin geri dönüşü” tezi yine aceleci bir şekilde konmuş oldu. Burada belirtmek gerekir ki bu kestirmeci anlayışlar Uluslararası İlişkiler disiplini içindeki siyaset bilimi ve ekonomi-politik ile daha ilgili yazarlar tarafından aynı hızla eleştirildi. Örneğin Richard Falk’a göre, bu geri dönüş, Vestfalyen devletler sisteminin bilinen çelişki ve çatışma kalıbının geri dönüşü olarak nitelenemez (2004: 25-82). Buna göre, gerek bugün en önemli güvenlik sorunu olarak tanımlanan terörizm, gerekse daha meşru düzlemde yürüyen ve artık küresel mücadeleler olarak nitelendirilebileceğimiz mücadeleler, düşman devletlerarası rekabetle açıklanabilecek olgular değildir. Bugün en güçlü ve ulusal güvenliğini en özerk bir biçimde belirleyebildiğini düşündüğümüz merkez kapitalist devletler bile piyasa güçlerinin öncelikleri doğrultusunda davranmak durumundadırlar. Bu durum da doğrudan devletin içeriden dönüşümüne gönderme yapmaktadır. Aslında aşağıda ayrıntılı bir şekilde ele alınmaya çalışılacağı gibi bütün mesele de budur: 1990’lar boyunca yeni güvenlik arayışları devleti sorunsallaştırırken, küreselleşmenin devleti dışarıdan saran, devletin içinde hareket ettiği güvenlik çevresini (security environment) değiştirdiği düşüncesinden hareket ettiler. Diğer bir deyişle devlet, kapalı bir sistem olarak dışarıdan çeşitli baskılar ve tehditler altındaydı. Çevresel tehditler, devletlerin içinde kimlik gerilimlerine yol açan kültürel küreselleşme, göç ve göçün neden olduğu bölüşüm/refah sorunları, aynı Soğuk Savaş’ın nükleer silahları gibi devlete dışarıdan yönelmiş tehditler olarak düşünüldü.

Bu noktada bu çalışmanın ana düşüncesini tam olarak vurgulamak mümkündür. Bu düşünceye göre, güvenlik kavramındaki devlet merkezliliğini ortada kaldırabilmek için, küreselleşmenin, özellikle neoliberal kapitalistleşmenin devleti dışarıdan saran çevredeki değil; devletin içindeki dönüştürücü etkisini görmek gerekir. Bu etki somut olarak, modern devletin güvenlik sağlama yeteneklerini zayıflatmakla kalmamış; devlet aygıtını daha radikal bir biçimde dönüştürmüş, devletle toplum arasındaki güvenlik sözleşmesini değiştirmiş, devletin güvenlik işlevlerini farklılaştırmıştır. Daha da önemlisi, devlet iktidarını kullanan toplumsal sınıf ve grupların, neoliberal kapitalistleşmenin gerektirdiği küresel siyasal düzene, diğer bir deyişle güvenlik düzenine tam olarak uyumlu davranacak aktörlere dönüşmesini sağlamıştır. Bütün bu değişimlerin, devletlerin güvenlik anlayış ve eylemlerini, yeni tehditler ve yeni güvenlik nesnelere açılımlarının çok ötesinde belirlediğini görmek gerekir (Clark,

1999: 107). Bu anlamda küreselleşme devletleri dışarıdan zorlayan bir süreç değildir; bizatihi devleti içeriden de dönüştüren bir süreçtir. Dolayısıyla güvenliğin anlamındaki değişimde, daha derinlerde gerçekleşen içsel dönüşümler yatmaktadır. İşte bu yüzden 11 Eylül ile ya da başka bir büyük felaketle ulusal güvenlik devletinin geri dönüşü artık mümkün olamaz. Peki 11 Eylül ile birlikte ortaya çıkan “ulusal güvenlik devletinin geri dönüşü” tezinin dayanakları nelerdir? Soğuk Savaş’ın bitimi ile başladığı düşünülen geri çekilme ve ardından geri dönüş tartışmaları neden bütüncül olarak yanlış bir çerçevenin içinden bu meseleyi tartışmaktalar? Bu soruların yanıtları ile birlikte bu çalışmanın da temel düşüncesi tam olarak ortaya konmuş olacaktır.

11 Eylül ile birlikte, fiili olarak ulusal güvenlik devletinin, anlayış olarak da ulusal güvenlik mantığının geri dönüşü, özellikle radikal İslam kaynaklı terörizm tehdidi altında olduğunu düşünen Batı dünyasında tartışıldı. Çünkü, birçok gelişmiş Batı ülkesi, hem kimi ortak güvenlik yapıları içinde, hem de ve daha çok bireysel olarak, tipik ulusal güvenlik devleti refleksi ortaya koymaya başlamışlardı (Lodge, 2004; Ellington, 2004; Fekete, 2004; Ripsman and Paul, 2005). Yabancı düşmanlığını ve ötekileştirmeyi tetikleyecek her türlü kamusal alan düzenlemeleri, kapsayıcı hatta özümseyici (asimile edici) bile olmayan vatandaşlık siyasetleri, oldukça sert sınır politikaları, gelişmiş Batı/geri kalmış İslam dünyası söylemini barındırmaktan çekinmeyen ulusal güvenlik stratejileri ve son olarak da insan hakları ve hukukun üstünlüğü anlayışlarını adeta ortadan kaldıran terörle mücadele yasaları ulusal güvenlik devletinin geri döndüğünü savunmak için yeterli zemini oluşturuyordu (Fekete, 2004; Nyers, 2004; Muller, 2004). Diğer bir deyişle, başta ABD olmak üzere, merkez kapitalist devletler olarak tanımlanan bu devletler, ülkesel (territorial) güvenlik mantığına adeta geri dönmüşlerdi. Hemen belirtmek gerekir ki, devletlerin güvenlik alanındaki karar ve uygulamalarının ülkesel bir niteliği elbette vardır, burada yadsınan bu değildir. Vurgulanmak istenen bu ülkeselliğin, ne merkez kapitalist devletlerin kendilerinin benimsediği, ne de dünyanın geri kalanına dayatılan kapitalizme eklenme mantığı ile bağdaşmadığıdır.

Dolayısıyla bu noktada denilebilir ki, Batı dünyasının içinde bulunduğu bu yanılsama olduğu gibi güvenlik tartışmalarına da yansımıştır. Güvenlik tartışmaları küreselleşme, neoliberal kapitalistleşme ve ulusal güvenlik devletinin dönüşümü ilişkisini doğru bir şekilde kuramamıştır. Devlet olma/devletlilik (statehood) durumundaki değişime odaklanmamıştır (Sorensen, 2004: 124). Ulusal güvenlik devleti Soğuk Savaş’ın sona erdiği bir yere gitmemiş, sonra da 11 Eylül ile geri dönmemiştir; kabaca 1980’lerden bu yana aslında bu kırılma noktalarını önemsizleştiren ve halen de devam etmekte olan bir dönüşüm sürecindedir. Ancak bu dönüşüm, özellikle neoliberal kapitalistleşmenin küresel (ve tabii yerel) düzlemlerde neden olduğu yapısal eşitsizliklerin getirdiği farklılaşmaları ve çelişkileri de

barındırmaktadır. O nedenle de bugünkü dünyanın güvenlik düzenini tanımlamak ve netleştirmek hala çok zordur ve henüz mümkün olmamıştır.

Bu noktada çalışmanın başlarında açılan parantezi bu esas mesele ile birleştirmek mümkün görünüyor⁶. Yeni güvenlik arayışlarının, devletin meşruiyetini ve yönetsel açıdan da devlet merkezliliği tamamen ortadan kaldırmaması gerektiğini vurgulayan muhafazakar bir itirazdan söz edilmişti. Bu itirazın, bu çalışmanın fikrini destekleyici yönü şudur: Güvenlik kavramındaki devlet merkezliliği aşmak için, Uluslararası İlişkiler'in soyut ve tek tip davranan devleti değil; tehdidin ne olduğunu tanımlayabilme ve topluma empoze edebilme iktidarını kullanan seçkinlerin, toplumsal grup ve sınıfların aygıtı devlet yani "toplumsal" bir olgu olarak devlet sorunsallaştırılmalıdır. Devleti sorunsallaştırmak, tarihsel bir varlık olarak devlet kurumunu değil, devlet aygıtını elinde tutan sınıf ve grupları sorunsallaştırmak olmalıdır. Devlet aygıtının işlevleri –devletin güvenlik anlayışı ve güvenlik siyaseti- ancak bu sınıf ve grupların bu işlevleri nasıl kullandıkları üzerinden sorgulanabilir. Geri döndüğü savunulan ulusal güvenlik devleti, neoliberal kapitalistleşmeye eklemleme politikasını benimseyen iktidar sahibi seçkinlerin elinde, hem anayasal çerçevesi, hem de güvenlik ilişkilerinde, geri dönemeyecek şekilde dönüşmektedir. Bu dönüşüm farklı bölgelerde ve farklı coğrafyalarda değişen derecelerde de olsa bugün için artık kesin bir olgudur. Dolayısıyla bu itiraz devleti, devlet iktidarını kullanan sınıf ve grupların, neoliberal kapitalizme eklemleme süreci üzerinden sorunsallaştırmaya olanak tanıyan ekonomi-politik çerçeveye destek olmaktadır.

Uluslararası Ekonomi-Politik , Devlet ve Güvenlik

Demek ki güvenlik kavramının devlet merkezliliğini ortadan kaldırabilmek için, (neoliberal kapitalist) küreselleşme ile ulusal güvenlik devletinin reel olarak geri dönmesini olanaksız kılan dönüşümü arasındaki ilişkiyi kurmak gerekiyor. Yukarıda da ifade edildiği gibi, bu dönüşüm Soğuk Savaş'ın sona erişini önceleyen bir dönüşümdür. Hatta aslında Soğuk Savaş'ın sona eriş biçimini de açıklayan bir süreçtir. ABD'nin 1980'lerden itibaren başlattığı neoliberal atağın dünya düzeni ile ilgili üç temel amacı vardı (Gill, 2003a :208): Birincisi, kapitalist ülkelerin iç toplumsal ilişkilerini yeniden düzenlemek, yani sözünü ettiğimiz devletlerin anayasal çerçeveleri ve iktidar yapıları ile neoliberalizme eklemlemeleri; ikincisi Kuzey-Güney ilişkilerini yani merkez kapitalist ülkelerle çevre arasındaki ilişkilerin yeniden düzenlenmesi ve son olarak da daha bütünleşmiş bir dünya pazarı yaratılması. Bu amaçlar doğrultusunda, ABD iki ayaklı yeni bir strateji başlattı. Bu stratejiye göre, bir taraftan yeni bir yönetim düzeni kurulmalıdır. Bu düzen, hem küresel ölçekte yeni bir siyasal/

⁶ Bkz. S. 5-6 daki tartışma.

anayasal düzen hem de yerel düzlemlerde devletlerin içsel olarak yeniden örgütlenmesi (new constitutionalism) demektir (Gill, 2003b: 130-131). Bunu sağlayabilmek için de, diğer taraftan, kaba kuvvet yani askeri güç tekeli mutlaka korunacak ve etkin baskı unsuru olarak kullanılacaktır. Bu çerçevede Soğuk savaş sonrası dönem, ABD için bir askeri ve ekonomik yayılma dönemidir; çevreleme stratejisinden yayılma stratejisine geçilmiştir. En baştan beri bu sürece, derin bir varlıksal korku, ABD toplumunun karşı karşıya olduğu yeni tehditler ve güvensizlik söylemi de eşlik etmektedir. Ancak ekonomik ve askeri yayılma stratejisi 11 Eylül ile gerçek meşruiyet zeminini bulmuştur. 11 Eylül ile ABD, bu söylemin sağlamlaştırılmasında, kendi muhafazakar ve aynı anda saldırgan güvenlik önceliklerinin dünyaya dayatılmasında bulunmaz bir fırsat elde etmiştir. Bu çalışmanın konusu açısından da güvenlik ya da güvensizlikle ilgili yargıları belirleme yetkisini kazandığını vurgulamak gerekir (Harvey, 2003: Gill, 2003a: 214-217).

Bu yetki ve meşruiyet, özellikle 11 Eylül'ü takip eden ilk yıllarda, ABD'ye ancak Soğuk Savaş dönemi ile kıyaslanabilecek bir haklılık ve güç atfedilmesini sağladı. Irak ve Afganistan savaşları ikinci stratejinin, yani askeri güç tekeli elinde bulundurma –ki bunun altyapısı Clinton döneminde kurulmuştu- ve bunu bir zor ve baskı mekanizması olarak kullanma stratejisinin sonuçlarıdır. Bu savaşlarla ABD askeri gücü, gerek diğer merkez kapitalist güçler, gerekse bölgedeki çevre ülkeleri üzerinde bir baskı unsuru olmanın yanı sıra, ekonomik yayılmanın da en önemli dayanağı oldu. Bu anlamda bu savaşlar, uluslararası ilişkilerdeki klasik, etki alanını genişletme savaşları değillerdi. Bu savaşların amacı, dünyada girişim ve sermaye akışına açık olmayan alan kalmaması, bu akışların ABD tarafından kontrol edilmesi ve petrol ve diğer enerji kaynaklarının Batı/Kuzey ülkeleri için elde edilebilirliği önündeki tüm engellerin kaldırılmasıdır (Harvey, 2003: 1-22). Aslında bugün Orta Doğu ve Asya'daki güvenlik sorunları, artık çok iyi bildiğimiz gibi, ABD'nin yeni bir ekonomi-politik yönetim düzenine, yani dünya pazarının güvenliği için yeni bir hukuksal/anayasal çerçeve oluşturma çabalarına eşlik eden zor ve baskı mekanizmasının yerleştirilmesinin yarattığı krizlerden başka bir şey değildir.

Bu yeni anayasal yönetim çerçevesi sadece küresel ölçekte bir yeniden organizasyon değildir. Aynı zamanda bütün modern devletlerde benzer içsel dönüşümlerin gerçekleştirilmesi, devletlerin küresel kapitalizmin işleyişini destekleyen araçsal devletlere dönüştürülmesi demektir. Bu içsel dönüşümler, ABD'nin yukarıda açıklanan kapitalist yayılma stratejisini benimseyen yerel elitler üzerinden, sermayenin güçlendirilmesini hedeflemektedir. Burada kastedilen sadece bilinen özelleştirme ve deregülasyon politikalarıyla gerçekleştirilen ekonomik dönüşüm değildir. Modern devletlerin özellikle vergi, iflas ve yolsuzlukla ilgili hukuksal çerçeveleri radikal bir şekilde değişmiştir. Bunların sonucu olarak ortaya çıkan resim şudur: Yüksek dolaylı

vergiler, giderek azalan ortalama gelir, azalan şirket vergileri ve yatırımcılara her türlü ayrıcalıklar yoluyla, küreselleşen sermayenin içsel güvenliğinin sağlanması; diğer yandan da giderek daha büyük sıklıkla borç krizine giren ve neoliberal kapitalistleşmenin temel kurumları olan IMF ve Dünya Bankası'na bağımlılıkları artan, ekonomik durumları giderek kötüleşen kitlelerin, derin bir sosyo-ekonomik güvensizlik içinde yaşadıkları çevre ülkeleri, yani disipline edici neoliberalizmin bizzat güvensizlik üretmesi (Gill, 2003a: 213-214).

Bu ekonomik politikaya eşlik eden askeri güç stratejisi tam olarak nasıl bir işlev görüyor? Birçok yazarın altını isabetle çizdiği gibi, Amerikan askeri gücünün dünyanın çeşitli bölgelerinde yerleşmesi, basit bir askeri işgal ya da etki alanı genişletme olarak görülemez (Harvey, 2003: 66-69). Bu askeri güç, sadece işgal edilen ülkelerde değil, çevre ülkelerde de neoliberal ekonomik disiplinin korunması amacıyla gözetleme ve denetleme mekanizmalarının işlenmesini de sağlamaktadır. Özellikle neoliberal kapitalistleşmeye eklenme sorunu yaşayan çevre ülkelerin elitleri, bu askeri güç sayesinde kontrol altında tutulmaktadır. Dolayısıyla ABD başkanı Bush'un önleyici saldırı doktrini, ABD özelinde bir güvenlik doktrini olmaktan çok, özellikle çevre ülkelerde, küresel sermaye hareketliliğini ve enerji kaynakları üzerindeki ABD denetimini engellemeye dönük siyasal hareketlerin bertaraf edilmesi, yönetici seçkinler üzerinde sürekli baskı kurulması ve gerektiğinde de bu ülkelerdeki rejimlerin değiştirilmesidir. Üstelik bu gözetleme ve denetleme mekanizmaları merkez kapitalist güçler için de geçerlidir (Gill, 2003a: 215).

İronik bir şekilde bugün bu ülkeler için temel ulusal güvenlik tehdidi, bu stratejinin ta kendisidir. Üstelik bu devletlerin yaşamsal konulardaki özerkliklerini Soğuk Savaş döneminden çok daha keskin bir şekilde ortadan kaldırmaktadır ve artık dengeleyici olduğu düşünülen bir güç de yoktur. Özellikle neoliberal kapitalist küreselleşmeye eklenme sürecindeki devletler, ABD'nin küresel/bölgesel öncelikleri ile uyuşan güvenlik siyasetleri uygulamaktalar. İşte bu nedenle küresel ölçekte ulusal güvenlik devletinin geri dönüşü artık söz konusu değildir. ABD politikaları, başarı derecesi elbette tartışılabilir olmakla birlikte, hemen bütün modern devletleri bu dönüşüm doğrultusunda zorladıkça, bu geri dönüş de mümkün olmayacaktır.

Burada belirtilmesi gereken ilginç bir nokta var. Bu süreç içinde ABD'nin kendi içindeki güvenlik düzenlemeleri, II. Dünya Savaşı'ndan bu yana gerçekleştirilen en geniş kapsamlı iç güvenlik tedbirleri olma özelliğini taşıyor (Gill, 2003a: 215). Yaygın kanıya göre ABD içindeki bu düzenlemeler, sivil hak ve özgürlükleri temelden tehdit eder bir biçimde iç gözetim ve denetlemeyi üst düzeye çıkardı. Ancak bu düzenlemeler, sadece iç siyasal alanla ilgili değildir. ABD kendi istihbaratının işleyişini güçlendirirken, aynı anda dünya ölçeğinde bütün istihbarat sistemlerinin altyapısını

da kontrol eder duruma geldi. Terörle mücadele kapsamında yeni bir istihbarat birimi kuruldu: Stratejik Etki Ofisi (Office of Strategic Influence). Bu birimin dünyanın dört bir yanında propaganda ve dezenformasyon yapabileceği açıklandı. Bunun yanı sıra askeri müdahale yeteneğini artırmak için uydu gözetim sistemleri etkinleştirildi (Gill, 2003a: 216). ABD, dünya ölçeğinde güvenlik açısından devletleri neoliberal kapitalizme eklemlenme düzeylerine göre sınıflandırdı: ABD'nin güvenlik sorunu yaşamayacağı, neoliberalizmi tam olarak benimsemiş devletler merkez devletler olarak adlandırıldı. Orta derecede eklemlenmiş ya da tutunmuş devletler, sürekli denetim ve baskı altında tutulması gereken devletlerdir. Bu tür devletlerde, neoliberalizm karşıtı siyasal yapılanmalara geçit verilmeyeceği gibi, iktidarı kullanan sınıfların da bu fikri tamamen benimsemeleri mutlaka sağlanacaktır. Son olarak da boşluktaki devletler, ABD'nin gerçek düşmanları, rejim değişikliği gibi radikal önlemlerle dönüştürülecek devletler olarak tanımlandılar (Gill, 2003a: 217). Bu tanımların ABD'nin kendisi tarafından yapılması bile bugün güvenlik olgusunu uluslararası ekonomi-politikten ayrı düşünemeyeceğimizin bir göstergesidir. Diğer bir deyişle bugün güvenlik, terörizm ya da başka tehditler karşısında modern devletlerin, ulusal güvenlik mantığı üzerinden yürüttükleri siyasetler olarak değil; devletler ve piyasalar arasındaki ilişkiler ve bu ilişkilerin yarattığı bağımlılık çerçevesinde ele alınması gereken bir olgudur.

Burada tekrar ulusal güvenlik devletinin, devletin yaşadığı içsel dönüşüm nedeni ile geri dönemeyeceği konusuna dönersek, daha önce de vurgulandığı gibi ABD liderliğinde 1980'lerden itibaren yaşanan neoliberal kapitalistleşme, bu sürece eklemlenen devletleri, kendi içlerindeki kamusal ve özel iktidar biçimlerinin toplumsal olarak yeniden üretimini sağlayacak anayasal değişimlere zorlamaktadır. Bu değişimler de zayıflamakta olduğu iddia edilen (ulusal güvenlik) devleti(ni) bir yandan dış etki ve baskıya daha açık hale getirirken, diğer yandan da iç siyasal toplum üzerindeki denetimini artırarak, birçok açıdan daha güçlü ve baskın bir aktör haline getirmektedir. Bu yeni baskıcı devletin, sermayenin güvenliğini hem küresel düzeyde hem de yerel düzeyde sağlamak üzere yeniden örgütlenmesi, güvenliğin de ilişkisel bir nitelik kazanması anlamına gelmektedir. Diğer bir deyişle uluslararası neoliberal kapitalistleşmenin güvenlik önceliklerine uyum sağlayan devlet, neoliberalizme eklemlendiği ölçüde, içeride baskıcı ve otoriter bir nitelik kazanmaktadır (Robinson, 2001: 102-106). Daha önce de vurgulandığı gibi bu olgu, 1990'ların ortalarından itibaren güvenlik kavramının ve ulusal güvenlik anlayışının dönüşümünü anlamaya çalışan eleştirel güvenliğin, yeni tehditler ve "kimin güvenliği" sorularına verilen alternatif yanıtlar üzerinden irdeleyemeyeceği bir durumdur. Çünkü zayıfladığı düşünülen devlet aslında özellikle içeride, devlet-toplum ilişkileri bakımından güçlenmektedir.

Devletin içsel dönüşümü her şeyden önce, küresel yönetişimin yerel düzeydeki bir izdüşümüdür. Burada yönetişim, siyasal iktidarı meşrulaştıran fikirleri; siyasal etkinin istikrarını ve yeniden üretimini sağlayan kurum, kural ve düzenlemeler ile yeni ölçütlere uyulmasını sağlamak için düşünülen yaptırım ve inisiyatifleri içerir. Toplumsal yaşamdaki birçok kamusal ya da özel iktidar ilişkilerini de kapsar. Bu bütüncül çerçevede yönetişim, küresel, bölgesel ve ulusal sınırlar arasında ve hatta daha özel, dar bağlantılar içinde işler (Bakker ve Gill, 2003: 5). Bütün bu sistemin bağlı olduğu şey ise bu düzeneği kuracak, işletecek ve gelecekte de sorunsuz işlemlerini sağlayacak yeni bir siyasal seçkinler sınıfının, kimi ülkelerde ise sadece bu tür bir liderliğin oluşturulmasıdır. Robinson'a göre, özellikle 1970'lerin ortalarından itibaren, merkez ülkelerin kapitalist seçkinleri, küresel düzeyde, adeta küresel bir kapitalist sınıf bilinci ile hareket etmektedir ve hatta siyasal olarak da uluslararası bir devletin yapılanması sürecini yürütmektedirler (Robinson, 2001: 85-178). Bugünkü süreç, kapitalizmin neoliberal aşamasının siyasal aygıtı olarak, devletler sisteminin içinden, ama onun üzerinde bir ağ olarak tanımlanabilecek yeni bir siyasal biçimin ortaya çıkış sürecidir. Ancak bu ulus-devletin yok olması demek değildir. Tam tersine ulus devletler, küresel kapitalizmin yarattığı eşitsizlik ve çelişkileri yerel düzlemlerde çözecek güçlü aktörlere dönüşmektedir (Robinson, 2004: 102-110). Bu süreç esas olarak Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile açık bir şekilde Doğu Avrupa ülkelerinde başlatılmıştı. Bu ülkelerin demokratikleşmesi, iyi yönetişimi benimsemeleri, pazarlarını ve para piyasalarını sermaye hareketlerine açmaları ve özel mülkiyetin önünün açılması olarak formüle edildi. Devlet aygıtı bir dizi anayasal reforma tabi tutulurken, toplumsal yeniden üretim de disiplinler neoliberalizmin ve yeni yasallık, anayasal dönüşüm söylemleri ile biçimlendirildi. Bunun yanı sıra kapitalist küreselleşmenin küresel kurumları da bu süreçte yeni iktidarlar elde ettiler. Bugün küresel güvenlik, bütün bu yeni iktidar biçimlerinin güvenliği anlamına gelmektedir (Bakker ve Gill, 2003: 14).

Sonuç

Sonuç olarak Soğuk Savaş'ın sona erışı ve ardından da 11 Eylül sonrasında, güvenliğin içsel ve uluslararası çerçeveleri bu şekilde yeniden tasarlandı ve bu yeni tasarım da ulusal güvenlik devletinin çok ötesinde bir oluşumdur. Bugün dünya çapında toplumsal çatışmaların ve savaş riskinin artmasının da temel sebebidir. Bu yeni baskıcı devlet neden daha baskıcıdır? Çünkü birincisi, bilimsel ve teknolojik gelişmeler sayesinde artan gözetleme ve denetleme olanaklarına sahiptir. İkincisi de bu olanakları, neoliberal düzenin ürettiği organize suçlar ve terörist faaliyetler karşısında daha meşru (!) bir zeminde sınırsızca kullanabilmektedir. Küresel kapitalizmin ABD liderliğinde siyasal, idari ve hukuksal/yargısal çerçevelerinin kuruluşu henüz devam eden bir süreçtir. Bu çerçeveler de güvenlik başta olmak üzere bütün kamusal politikalarda, yönetici sınıfların ve sermayenin güvenliği anlayışını

yerleştirmekteler. Bu anlayış, özellikle bazı alanlarda devletin toplum üzerinde orantısız gücünün de yasal çerçevesinin temelini oluşturmaktadır.

Dolayısıyla, bugün artık uluslararası alanın güvenlik düzenini belirleyen süreçler sermayenin ulusal, bölgesel ve küresel yeniden yapılanması sürecinin dinamikleridir. Denilebilir ki, küresel ekonomik güçlerin yerel, ulusal ve bölgesel siyasal çıkarlarla çatışması yani neoliberalizme eklenme sorunları, güvenlik ilişkilerinin önümüzdeki dönemlerde yaşayacağı değişimlerin belirleyicisi olacaktır.

KAYNAKÇA

- Ayoob, Mohammed (1997), "Defining Security: A Subaltern Realist Perspective", Keith Krause ve Michael C. Williams (der.), *Critical Security Studies: Concepts and Cases*, London: Routledge, 121-146.
- Bakker, Isabelle ve Gill, Stephen (2003), "Global Political Economy and Social Reproduction", I. Bakker ve S. Gill (der.), *Power, Production and Social Reproduction: Human (In)Security in the Global Political Economy*, N.Y: Palgrave-MacMillan, 3-16.
- Bal, Mehmet Ali (2003), *Modern Devlet ve Güvenlik*, İstanbul: IQ Kültür Sanat.
- Booth, Ken (1991), "Security and Emancipation", *Review of International Studies*, 17, 313-326.
- Bozkurt, Enver (2007), *Uluslararası Toplumun Paradoksu, Terörizm, İnsan Hakları, Güvenlik ve 11 Eylül Sonrası*, İstanbul: Asil Yayınları.
- Buzan, Barry, Weaver, Ole, de Wilde, Jaap (1998), *Security: A New Framework for Analysis*, Boulder: Lynne Reiner Publishers, Inc.
- Buzan, Barry, Weaver, Ole (2003), *Regions and Powers: The Structure of International Security*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Clark, Ian (1999), *Globalization and International Relations Theory*, N.Y: Oxford University Press.
- Çomak, Hasret (2005), *Avrupa'da Yeni Güvenlik Anlayışları ve Türkiye*, İstanbul: Tasam.
- Dalby, Simon (1997), "Contesting an Essential Concept: Reading the Dilemmas in Security Discourse", K. Krause ve M.C. Williams (der.), *Critical Security Studies: Concepts and Cases*, London: Routledge, 3-31.
- Ellington, Thomas C.(2003)"Won't Get Fooled Again: The Paranoid Style in the National Security State", *Government and Opposition*, 38 (4), 436-457.
- Falk, Richard (2005), *Dünya Düzeni Nereye: Amerikan Emperyal Jeopolitikası* (çev. Nusret Ayhan ve Neşenur Domaniç), İstanbul: Metis.
- Fekete, Liz (2004), "Anti-Muslim Racism and the European Security State", *Race&Class*, 46(1), 2-29.
- Gill, Stephen (2003a), "National (In)Security on a Universal Scale", I. Bakker ve S. Gill(der.), *Power Production and Social Reproduction: Human (In)Security on a Universal Scale*, N.Y: Palgrave-MacMillan, 208-223.
- Gill, Stephen (2003b), *Power and Resistance in the New World Order*, N.Y: Palgrave-MacMillan.

- Güngörmüş Kona, Gamze (2005), *Uluslararası Çatışma Alanları ve Türkiye'nin Güvenliği*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Harvey, David (2004), *Yeni Emperyalizm* (çev. Hür Güldü), İstanbul: Everest.
- Hurrel, Andrew (1999), "Security and Inequality", A. Hurrel ve Ngaire Woods (der.), *Inequality: Globalization and World Politics*, Oxford: Oxford University Press, 248-333.
- Jablonsky, David (2002-03), "The State of National Security State", *Parameters: US Army War College*, 32(4), 4-17.
- Katzenstein, Peter J. (1996), "Introduction: Alternative Perspectives on National Security", P. J. Katzenstein, (der.), *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, New York: Columbia University Press, 1-32.
- Knudsen, Olav F. (2001), "Post-Copenhagen Security Studies: Desecuritizing Securitization", *Security Dialogue*, 33(2), 355-368.
- Kolodziej, Edward A. (1999), "Security Studies for the Next Millennium: Quo Vadis?", *Contemporary Security Policy*, 20(3), 18-37.
- Krause, Keith ve Williams, Micael C. (1997), "From Security to Strategy: Foundations of Critical Security Studies", K. Krause ve M.C. Williams (der.), *Critical Security Studies: Concepts and Cases*, London: Routledge, 33-59.
- Lipschutz, Ronnie (1995), *On Security*, New York: Columbia University Press.
- Lodge, Juliet (2004), "EU Homeland Security: Citizens of Suspects", *Journal of European Integration*, 26(3), 253-279.
- Muller, Benjamin J. (2004), " (Dis)Qualified Bodies: Securitization, Citizenship and Identity Management", *Citizenship Studies*, 8(3), 279-294.
- Nyers, Peter (2004), "Introduction: What's Left of Citizenship?", *Citizenship Studies*, 8(3), 203-215.
- Ripsman, Norrin M, Paul, T.V.(2005) "Globalization and the National Security State: A Framework for Analysis", *International Studies Review*, 7, 199-227.
- Robinson, William I. (2004), *A Theory of Global Capitalism: Production, Class and State in a Transnational World*, Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Shaw, Martin (1993) "There is no such thing as society: beyond individualism and statism in international security studies", *Review of International Studies*, 19, 159-175.
- Smith, Steve (1999), "The Increasing Insecurity of Security Studies", *Contemporary Security Policy*, 20(3), 72-101.
- Sorensen, Georg (2004), *The Transformation of the State: Beyond Myth or Retreat*, New York: Palgrave MacMillan.
- Topur, Tuncer (2005) *Milli Güvenlik ve Türkiye*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Tuna, Gülgün (2003), *Yeni Güvenlik: Küresel Ekonomik, Ekolojik ve Sosyal Tehditler*, İstanbul: Nobel Kitabevi.
- Walker, R.B.J. (1990), "Security, Sovereignty and the Challenge of World Politics", *Alternatives*, XV, 3-27.
- Weaver, Ole (1995), "Securitization and Desecuritization", Ronnie Lipschutz (der.), *On Security*, New York: Columbia University Press, 47-77.